

Кузь Олег Миколайович

*завідувач кафедри міжнародних відносин і політичної філософії
Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця,
доктор філософських наук, професор
e-mail: oleh.kuz@hneu.net*

МІЖМОР'Я ЯК МЕТАФОРА: ВІД ІДЕЇ ДО ГЕОПОЛІТИКИ

Протягом 10 – 15 останніх років спостерігається певна криза Європейського Союзу, яка торкнулася майже всіх сфер діяльності утворення та його держав: від економічної і соціальної, до політичної і безпекової. Зростання внутрішньої напруги призводить до наростання протиріч і дискусій стосовно вже існуючих європейських інституцій, і, відповідно, до пошуку нових засобів ефективного вирішення кризових ситуацій та «конструювання» нових інструментів протидії потенційним загрозам.

Починаючи з міжнародної фінансової кризи 2008 року й слабких показників економічного зростання багатьох країн Європи за останні роки, соціальної кризи у вигляді проблеми біженців та нелегальних мігрантів, виходу Великобританії зі складу союзу, ЄС страждає від постійних потрясінь, що, логічним чином, призводить до політичної нестабільності в регіоні. Результатом такої політичної кризи стає політична фрагментації європейських країн, що проявляється в піддаванні сумніву ліберально-центристської парадигми та курсу ЄС, посиленні правих і лівих сил, появленню поліфонії думок стосовно загального політичного курсу союзу.

Відправною точкою появи різних ревізійністських поглядів стосовно політики ЄС і його провідних інституцій (таких як Європарламент, ОБСЄ тощо), ефективності діяльності інших міжнародних організацій – ООН та НАТО – стали експансіоністські дії з боку Російської Федерації. Анексія Криму, військове втручання в конфлікт на Донбасі продемонстрували неспроможність ані ЄС з ОБСЄ, ані НАТО з ООН адекватно реагувати на зовнішні безпекові виклики часу. Таке становище викликає сумніви в країн-членів вищезазначених організацій стосовно власної безпеки.

Особливу стурбованість виявили країни Східної Європи, що стоять на захисті східного європейського кордону, а відтак є потенційним об'єктом подальшої російської експансії, що і є квінтесенцією таких побоювань. Країни Балто-Чорноморського простору вже давно не є «об'єктами» політики ЄС, навпаки, відіграючи свою неабияку роль у функціонування союзу, вони стають не менш важливими акторам ніж «великі гравці» як Франція й Німеччина на «великій шахівниці» Європи [5; 6].

Усвідомлюючи потенційні загрози російської агресії і гібридної війни, існування спільного історичного бекграунду, геостратегічного бачення та спільних геополітичних орієнтирів країни Східної Європи вдаються до «конструювання» й оформлення нових регіональних ініціатив. Крім того, необхідність таких дій підкріплюється перспективами економічної регіональної інтеграції. Такі субрегіональні інтеграційні дії вже втілилися в життя у вигляді таких проєктів, як Бухарестська дев'ятка, Люблінський трикутник, Вишеградська четвірка [4].

На тлі вищезазначених подій у науково та суспільно-політичному дискурсі все частіше стала згадуватися геополітична концепція Міжмор'я, активізувалися наративи стосовно необхідності реалізації у життя проєкту, який зможе об'єднати країни Східної Європи у Балто-Чорноморський стратегічний альянс – у вузьку розумінні ідеї *Intermarium* – або навіть у спільний стратегічний простір між Балтійським, Чорним та Адріатичним морями у більш широкому трактуванні [2; 3; 6].

Концепт Міжмор'я не є новим, нещодавно «сконструйованим». Концепція нараховує вже більше століття, починаючи від ідеї Юзефа Пілсудського стосовно необхідності альянсу «від моря до моря», продовжуючи пізнішими міркуваннями вітчизняних науковців і політиків – М. Міхновського, М. Грушевського, С. Рудницького, Ю. Липи, В. Чорновола та інших. Ідея такого альянсу неодноразово висувалася в пострадянські часи як литовськими і польськими політичними діячами (К. Прунскене, Л. Качинський), так і

українськими можновладцями (Л. Кучма, В. Ющенко, Д. Кулеба) та експертами (Є. Магда, Ю. Романенко).

Особливим поштовхом до відродження Міжмор'я й реалізації геополітичного проєкту в сучасності стала промова польського президента Анджея Дуди, який у 2015 році акцентував ідею створення партнерського блоку держав Чорного, Балтійського та Адріатичного морів [1]. Ця заява породила нову хвилю дискусій навколо проєкту Міжмор'я, активізувала увагу науковців і суспільно-політичних діячів до концепції та стала підґрунтям для логічної тези про те, що такий геополітичний проєкт є актуальним і може бути фактично реалізований у контексті нової геополітичної ситуації регіону.

Нова міжнародно-політична реальність, що втілилася в повномасштабній російсько-українській війні, демонструє безпрецедентне зближення країн Центральної та Східної Європи з Україною.

На фоні офіційного курсу європейської та євроатлантичної інтеграції України, значного посилення польсько-українського й балто-українського партнерства у всіх сферах відносин, а також за наявності спільних стратегічних проблем та орієнтирів країн трьох морів, ідея геополітичного проєкту Міжмор'я має усі можливості на відродження у формі створення реального стратегічного альянсу найближчим часом. Такий альянс може стати ефективним засобом підвищення безпекового потенціалу для України, створити сприятливі умови для політичного, економічного, соціального, культурного партнерства країн Міжмор'я, а також посприяти просуванню України на шляху до європейської й євроатлантичної інтеграції.

Література

1. Анжей Дуда виступає за створення блоку держав від Балтійського до Чорного моря. *Польське радіо*. 05.08.2015. URL: <https://web.archive.org/web/20150808011928/http://www.polradio.pl/5/38/Artykul/216158> (дата звернення: 10.02.2023).

2. Загребельний І. В. Міжмор'я: (майже) втрачений шанс. Київ: ФОП Халіков, 2019. 418 с.

3. Лукас Е. Уявне Міжмор'я. *Український тиждень*. 2015. № 46 (418). URL: <http://tyzhden.ua/Columns/50/151822> (дата звернення: 10.02.2023).
4. Тодоров І., Тодорова Н. Геополітичний проект Міжмор'я і Російська агресія. *Геополітика України: історія і сучасність*. 2016. № 2 (17). С. 27–40.
5. Boichenko M. I. Intermarium as One of the Future European Image of Ukraine. *Future Human Image*. 2020. Vol. 13. P. 6-13. URL: <https://doi.org/10.29202/fhi/13/1> (Last accessed: 10.02.2023).
6. Chodakiewicz M. J. Intermarium: The Land between the Black and Baltic Seas. New York: Routledge, 2017. 568 p.